

İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNE YÖNELİK YAPILAN UYGULAMALARIN VE İHTİYAÇ BELİRLEME ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF PRACTICES AND NEEDS IDENTIFICATION STUDIES FOR THE FAMILY OF DEAF CHILDREN

Şule Aksoy

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. ORCID ID: 0000-0001-7336-0945

Miray Kabay

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. ORCID ID: 0000-0002-0768-9846

Ebru Aydemir

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. ORCID ID: 0000-0002-6474-3925

Hatice Zekavet Kabasakal

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye. ORCID ID: 0000-0002-3450-1060

Özet

İşitme kaybı bireyin yaşamını önemli ölçüde etkileyen bir duyu bozukluğu olarak görülmektedir. İşitme kaybı yaşayan bireyler bebeklik dönemi gibi erken dönemlerde tanılandıklarında ve gerekli müdahaleler uygulandığında bireyin ilerleyen yaşamında dil ve iletişim problemi yaşama olasılığı düşmektedir. Bu durumda çocuğun ilk ve temel eğitimini aldığı yapı olan aile, çocuğu destekleme ve geliştirme bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple işitme engelli çocukların ailelerinin çeşitli alanlarda desteklenmesine ve bilgilendirilmesine yönelik ihtiyaç artmaktadır. Bu çalışmanın amacı işitme engelli çocukların ailelerine yönelik çeşitli konularda yapılmış olan aile eğitimi programlarının ve ihtiyaç belirleme çalışmalarının incelenmesidir. Belirtilen amaç doğrultusunda Google Akademik, Yök Ulusal Tez Merkezi, veri tabanlarından “işitme engelli çocuklar”, “işitme engelli çocukların aileleri”, “işitme kayıplı çocuğu olan aile”, “işitme engelli çocuğu olan anne”, “işitme engeli çocuğa sahip aile” kavramları, PubMed veri tabanından “hard of hearing”, “deaf”, “children with hearing loss”, “family centered” kavramları, Proquest veri tabanından “hard of hearing” “children with hearing loss” kavramları, Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD) veri tabanından “children with hearing hardness”, “deaf child”, “family centered” kavramları aratılarak 50 makaleye ulaşılmıştır. Erişilen çalışmalar sonucunda son 6 yılda işitme engelli çocukların ailelerine yönelik çalışmaların artış gösterdiği, yapılan çalışmaların sıklıkla her iki ebeveyne ya da sadece anneye yönelik olarak hazırlandığı ve sadece babalara yönelik yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu sonucu elde edilmiştir. İşitme engeline sahip çocukların ailelerine yönelik çalışmalara baba katılımını teşvik edici çalışmaların yapılması ve aile rollerinin çeşitli toplumsal açılardan incelenmesinin ardından babaların çocuk eğitimine etkisinin göz önünde bulundurulması ile babalara yönelik çalışmaların artırılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelli, işitme engelli çocuklar, işitme engelli çocukların aileleri

Abstract

Hearing loss is seen as a sensory disorder that significantly affects the life of an individual. When individuals with hearing loss are diagnosed as early as infancy and the necessary interventions are applied, there is a possibility of experiencing language and communication problems in the later life of the individual. In this case, the family, which is the structure where the child receives his primary and basic education, is of great importance in terms of supporting and developing the child. For this reason, the need for families of hearing impaired children to be supported and informed in various areas is increasing. The aim of this study is to examine family education programs and needs determination studies for families of hearing impaired children on various topics. For the stated purpose, Google Academic, YÖK National Thesis Center, databases “hearing impaired children”, “families of hearing impaired children”, “family with hearing impaired children”, “mother with hearing impaired child”, “family with hearing impaired child” concepts from PubMed database “hard of hearing”, “deaf”, “children with hearing loss”, “family” concepts, 50 articles were reached by searching for the concepts of “hard of hearing” from the ProQuest database “children with hearing loss”, “children with hearing hardness”, “deaf child” and “family centered” from the networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD) database. As a result of the studies reached, it has been concluded that studies for families of hearing impaired children have increased in the last 6 years, that the studies are often prepared for both parents or only mothers, and that the studies for fathers only are very limited. It may be recommended to carry out studies encouraging father participation in the studies for families of children with hearing impairment and to increase studies for fathers by considering the impact of fathers on child education after examining family roles from various social perspectives.

Keywords: Deaf, deaf children, families of deaf children

1. Giriş

İşitme engeli, sözel dil gelişimini önemli ölçüde etkileyen duyuşal bir bozukluktur (Ege, 2006). İşitme engelli bireyler bu engele doğuştan sahip olabildikleri gibi, işitme engeli ve işitme kaybı sonradan da oluşabilir. İşitme kaybı nedenleri doğum öncesi dönem, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç başlıkta incelenebilir. İşitme kaybının doğum öncesi sebeplerine genetik yatkınlık, annenin hamilelik döneminde bebeğin işitme duyusuna zarar verebilecek ilaç kullanımı ve ateşli hastalıklar geçirmesi örnek gösterilebilir. Doğum sırasında yaşanan komplikasyonlar da bebeğin işitme engeli yaşamasına sebep olabilmektedir. Doğum sonrası bebeklik ve çocukluk döneminde çocuğun yüksek ateşli hastalık, tedavi edilmeyen kulak enfeksiyonları geçirmesi, işitme duyusuna zarar verecek gürültülü ortamlara maruz kalması çocuğun işitme duyusunu kaybetmesine yol açabilmektedir (Canen, 2017). Normal işitme düzeyi 10-15 dB, çok hafif derece işitme kaybı 16-25 dB, hafif derece işitme kaybı 26-40 dB, orta derece işitme kaybı 41-55dB, orta/ ileri derece işitme kaybı 56-70 dB, ileri derece işitme kaybı 71-90 dB, çok ileri derece işitme kaybı 91 dB ve üstü olarak sınıflandırılmaktadır (Aile Bakanlığı, 2014). Orta/ ileri derece işitme kaybı ve fazlasına sahip olan bireyler işitme cihazı kullanmadan hayatlarına devam etmekte güçlük çekmektedir.

İşitme kaybı, 1000’ de 1-3 oranla en sık görülen doğumsal bozukluktur (Aydemir ve Zinciroğlu, 2004). Bebeklik döneminde işitme problemi erken dönemde tespit edilip uygun tedavi uygulanmadığı takdirde bebeğin dil gelişimi büyük oranda zarar görebilir. Yapılan çalışmalar işitme kaybı tanısı alan çocuklar arasında işitme desteği alabilecek düzeyde kayba

sahip olan çocukların belirlenmesinin ardından, altı aydan önce ihtiyaç duyulan müdahalelerin uygulanması ile çocukların üç yaş civarında yapılan dil testlerinde normal sınırlarda sonuçlar aldığını ortaya koymaktadır (Aydemir ve Zinciroğlu, 2004).

Aile eğitiminin önemi son yıllarda tüm toplum tarafından kabul edilmiş ve bu alandaki eğitim, program geliştirme ve bilinçlendirme çalışmalarının sayısı önemli ölçüde arttığı gözlemlenmektedir. (Tezel Şahin ve Kalburan, 2009 akt. Kızıldaş,2023).

Aile merkezli yaklaşımlar Vygotsky'nin erken dönem çocuk gelişimiyle ilgili görüşünden etkilenmiştir. Vygotsky çocuğun sosyal bağlamdan ayrı düşünülmeceğini, içinde bulunduğu kültürden etkilendiği görüşünü savunur. Vygotsky çocuğun erken dönemde gelişiminde özellikle yakın çevresinin, ailesinin etkili olduğu vurgulamaktadır (Bodrova ve Leong, 2010 s. 48-59 akt. Koca,2016).

Çocuğa yararlı olması amacıyla sunulan hizmetlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi sürecinde etkililiğin sağlanabilmesi için uzman ve ailenin iş birliği içerisinde birlikte çalışmasının gerekli olduğu görülmüştür. Nitekim Carr (2000) yaptığı çalışmada, yetersizliğe sahip çocuğu olan ailelerin, sağlanan hizmetlere ve çocuklarının geleceğine ilişkin daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduklarını dolayısıyla daha yoğun iş birliği kurmak istedikleri sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla söz konusu ihtiyacın giderilmesi, eğitim hizmetlerinin niteliğinin artırılması için ise, uzman ve ailenin birbirleriyle etkili bir iletişim içerisinde olmaları gerektiği belirtilmektedir (Fitten, 2011; Gürgür, 2017; Heward, 2013 akt. Tutuk,2018).

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemleri arasında olan sistematik derleme yöntemiyle işitme engelli çocukların ailelerine yönelik yapılan uygulamaların ve ihtiyaç belirleme çalışmaları incelenip analiz edilmiştir. Sistematik Derleme (SD), belli bir konuda hazırlanmış araştırma sorusuna yanıt bulmak için, belirlenmiş ölçütlere uygun olarak aynı konuda yapılmış çalışmaların sistemli ve yan tutmadan taranması, bulunan çalışmaların geçerliğinin değerlendirilmesi ve sentezlenerek birleştirilmesi olarak tanımlanabilir (Çınar,2021).

2.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmada ele alınan çalışmalar Google Akademik, Yök Ulusal Tez Merkezi, veri tabanlarından “işitme engelli çocuklar”, “işitme engelli çocukların aileleri”, “işitme kayıplı çocuğu olan aile”, “işitme engelli çocuğu olan anne”, “işitme engeli çocuğa sahip aile” kavramları, PubMed veri tabanından “hard of hearing”, “deaf”, “children with hearing loss”, “family centered” kavramları, Proquest veri tabanından “hard of hearing” “children with hearing loss” kavramları, Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD) veri tabanından “children with hearing hardness”, “deaf child”, “family centered” kavramları aratılarak 50 makaleye ulaşılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Şekil 1. İşitme Engelli Çocukların Ailelerine Yönelik Yapılan Uygulamalar ve Çalışmalar

Araştırma Kodu/ İsmi	Yazar(lar) ve Yıl	Çalışma Grubu	Ülke	Değişkenler	Veri Toplama Araçları	Araştırma ve Veri Analiz Yöntemi
A1/ Family Systems and Emotional Functioning in Deaf or Hard-of-Hearing Preschool Children	Yuen, Li, Tsou, Meng, Wang, Liang, Rieffe (2022)	205 çocuğun ebeveynleri	Çin	Aile sistemleri, aile içi uyum, çocukların iletişim becerileri	EEQ ve Duygu İletişim Anketi, Ebeveyn raporu anketleri, WPPSI-IV	Bağımsız örneklem T-testi, hiyerarşik regresyon analizi
A2/ Parent-To-Parent Support For Parents With Children Who Are Deaf Or Hard Of Hearing: A Conceptual Framework	Henderson, Johnson, Moodie (2014)	2000-2014 yılları arasında işitme engelli çocuklar ile ilgili yapılmış 39 çalışma	Kanada	İyi oluş, bilgi düzeyi, güçlendirme çalışmaları	Literatür tarama	Nitel araştırma yöntemi
A3/ An Integrative Review of Current Practice Models and/or Process of Family-Centered Early Intervention for Children Who Are Deaf or Hard of Hearing	Maluleke, Khoza-Shangase, Kanji (2021)	Ocak 2009 - Ocak 2019 arasında işitme engelli çocuklar için ebeveyn merkezli erken müdahale programları içeren 22 çalışma	Güney Afrika	Bakım veren memnuniyet düzeyi, işitme engelinin tespit zamanı	Literatür tarama	Nitel araştırma yöntemi
A4/ Improving Support For Parents Of Children With Hearing Loss: Provider Training On Use Of Targeted Communication Strategies	Munoz, Nelson, Blaiser, Price, Twohig (2015)	74 katılımcı	ABD	Ebeveynlerine sağlanan eğitim ve destek modellerinin işlevsellik düzeyi	Kişisel bilgi formu, anket	T-testi
A5/ A New Training Package (3Cs: Connect,	Alduhaim, purcell,	6 katılımcı	Avustralya	Katılımcıların güçlü yönleri, destek	Derecelendirme ölçeği	T-testi

Communicate And Collaborate) For Improving Family Responsive Service Delivery In Early Intervention For Children With Hearing Loss: A Proof Of Concept Study	Cumming, Doble (2020)			mekanizmaları		
A6/ The Needs Of Hearing Impaired Children's Parents Who Attend To Auditory Verbal Therapy- Counseling Program	Yücel, Derim, Çelik (2015)	24-348 ay arası çocuğu olan 65 ebeveyn	Türkiye	Çeşitli konularda ebeveyn ihtiyaçları, kardeş sayısı, tanı yaşı, işitme cihazı kullanım süresi	Aile ihtiyaçları anketi	Kruskal-Wallis tek yönlü varyans analizi, Ki-kare testi
A7/ Knowledge, Attitude and Practice of Child Sexual Abuse Prevention among Parents of Children with Hearing Loss: A Pilot Study in Beijing and Hebei Province, China	Guo, Chen, Yu, Jiang, Song, Jin (2019)	127 çift ebeveyn	Çin	Ebeveynlerin çocuk cinsel istismarına yönelik tutumları, ebeveyn yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey, çocuk yaşı	Tutum ölçeği, çocuk cinsel istismarına dair bilgi ölçeği	Pearson Ki-kare testi
A8/ Parent-Child Interaction Therapy as a Behavior and Spoken Language Intervention for Young Children With Hearing Loss	Costa, Day, Caverly, Mellon, Ouellette, Ottley (2019)	30 katılımcı	ABD	İşitme engelli çocukların sözel dil becerileri, ebeveyn-çocuk etkileşim düzeyi		
A9/ Best Practices In Family-Centered Early Intervention For Children Who Are Deaf Or Hard Of Hearing: An International Consensus	Moeller, Carr, Seaver, Stredler-Brown, Holzinger (2013)	İşitme engelli çocuklar için ebeveyn merkezli erken müdahale çalışmaları	Avustralya	Ailelerin güçlü yönleri, ailelerin doğal becerileri, ebeveynlik rolleri	Literatür tarama	Nitel araştırma yöntemi

Statement						
A10/ Actual Versus Desired Family-Centered Practice in Early Intervention For Children With Hearing Loss	Ingber, Dromi (2010)	120 anne ve 60 çalışmacı profesyonel	İsrail	Erken müdahale sürecinde profesyoneller ve ebeveynler arasındaki iş birliği düzeyi	FOCAS: Toplum ve Kurum Hizmetlerinin Aile Oryantasyonu anketi	T- testi
A11/ The Effects of Parent Training on Vocabulary Scores of Young Children With Hearing Loss	Lund (2018)	6 anne çocuk çifti	ABD	Annenin dil uyarma stratejileri kullanım düzeyi, anne yaşı, çocuk yaşı	Ebeveyn raporu, haftalık oyun tabanlı yoklama değerlendirmesi	T- testi
A12/ Parent Participation in Early Intervention/Early Childhood Hearing Impairment Program	Sevinç, Şenkal (2021)	60 ebeveyn	Türkiye	Ailelerin işitme engeline yönelik bilgi düzeyleri, çocuğun kullandığı cihaz türü	Profil Anketi ve Aile Farkındalık ve Bilgi Anketi	Bağımsız örneklem T- testi, ShapiroWilk testi, Ki kare testi
A13/ Service Provision Under The Individuals With Disabilities Education Act--Part H, As Amended (IDEA--Part H) To Children Who Are Deaf And Hard Of Hearing Ages Birth To 36 Months. Joint Committee Of ASHA And Council On Education Of The Deaf	ASHA Komitesi (Amerikan Konuşma Dil ve İşitme Birliği) (1994)	Engelli Bireylerin Eğitimi Yasası- Bölüm H, 0-36 ay arası bebekler	ABD	Bebeğin yaşı, ailenin bilgi düzeyi	Literatür tarama	Nitel araştırma yöntemi
A14/ Parent-Implemented Communication Treatment for Infants and Toddlers With Hearing Loss: A	Roberts (2019)	6-24 aylık çocuğu olan 19 ebeveyn	ABD	Ebeveyn iletişim stratejileri	İletişim ve Sembolik Davranış Ölçekleri	T- testi

Randomized Pilot Trial						
A15/ A Model For Teaching Parents Of Young Hearing-Impaired Children Total Communication In The Home--Project RITCH	Watkins, Clark (1988)	İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynler	ABD	İşaret dili bilme durumu, programın hazırlanma sürecinde çekilen videoların açıları ve işaret sistemleri	Literatür tarama, deney, anket	Varyans analizi, Scheffe Metodu, İki aşamalı t-testi
A16/ Importance Of Auditory-Verbal Education And Parents' Participation After Cochlear Implantation Of Very Young Children	Bertram, Pad (1995)	Küçük yaşlarda koklear implantı kullanmaya başlayan çocuklar ve ailelerine yönelik çalışmalar	Almanya	Ebeveynlerin çocukları ile iletişim düzeyleri, şekilleri	Literatür tarama	Nitel araştırma yöntemi
A17/ Applying Andragogical Principles to Real-Time Embedded Parental Coaching When Helping Their Children with Hearing Loss to Talk	Brooks (2017)	10 aylık- 3 yaş arası işitme engelli çocuğa bakım veren 5 katılımcı, 5 öğretmen	ABD	Öğretmenlerin rol ve sorumluluklarına yönelik algıları, öğretmen tutumları, bakım verenlerin motivasyon düzeyleri	Odak grup görüşmesi	Nitel araştırma yöntemi
A18/ A Programme to Enhance Resilience İn Families in Which A Child Has A Hearing Loss	Ahlert (2009)	54 katılımcı	Güney Afrika	Aile stres düzeyi, aile uyum düzeyi, problem çözme stilleri	Aile Stresi Uyum ve Dayanıklılık Modeli	Korelasyon analizi, regresyon analizi, varyans analizi
A19/ Treinamento De Habilidade Sociais Educativas Com Mães De Pré-Adolescentes Com Deficiência Auditiva: Uma Proposta De Intervenção / Parental Training With Mothers Of Pre-Adolescents With Hearing Loss: An	Prodo (2017)	İşitme engelli çocuğa sahip 7 ebeveyn	Brezilya	Çocukların sosyal becerileri, çocuklardaki davranış problemleri	Ebeveyn Eğitim Sosyal Becerileri Görüşme Metni (RE-HSE-P) ve Çocuk Davranış Kontrol Listesi (CBCL)	Jacobson Truax yöntemi

Intervention Proposal						
A20/ Family Supports And Resources For Parents Of Children Who Are Deaf Or Hard Of Hearing	Jackson (2011)	456 ebeveyn	ABD	Demografik özellikler, sosyal-duygusal destek kaynakları, bilgi kaynakları	Anket	T-testi, ANOVA, MANOVA
A21/ Parents Communication Decision For Children With Hearing Loss: Sources Of Information And Influence	Decker, Vallottion ve Johnson (2012)	35 ebeveyn (33 anne 2 baba)	ABD	Demografik özellikler, bilgi kaynakları, ebeveyn değerleri	Anket	Bağımsız örneklem t-testi, lojistik regresyon, spearman korelasyon
A22/ Fathers Involvement In Preschool Programs For Children With And Without Hearing Loss	Ingber ve Most (2012)	74 baba	İsrail	Demografik özellikler, ebeveyn öz yeterlilik, aile uyumluluğu ve uyumu	Demographic Questionnaire, Inventory of Father Involvement, Parenting Self-Efficacy Questionnaire, Family Adaptability and Cohesion Evaluation	ANOVA
A23/ Development of Parental Competence Through Psychological and Pedagogical Support for Families in the Upbringing of Hearing-Impaired Children	Molchanova ve Chekanova (2018)	87 ebeveyn	Rusya	Ebeveyn yeterliliği	Rokeach Valvue Survey	Nitel çalışma
A24/ Effectiveness of a Family-focused Early Intervention Program in the Education of Children with Hearing Impairments Living in Rural Areas	Kargin (2004)	12 ebeveyn	Türkiye	Demografik özellikler, sözlü iletişim becerileri, ebeveyn ihtiyaçları	Preliminary information form for families, Parental Needs Determination Scale (PND), Observation Form for Evaluation of Verbal Communication Skills (OFEVCS)	Mann Whitney u testi
A25/ Does Parental Education Level Matter? Dynamic Effect of Parents on Family-	Chen ve Liu (2021)	113 işitme kaybı olan çocuk	Tayvan	Aile eğitim düzeyi, odyolojik öykü, dil performansı	Revised Preschool Language Assessment (RPLA), Diagnostic Assessment of Syntax of Oral Language for Children in Preschool	Ki-kare testi

Centred Early Intervention for Children with Hearing Loss						
A26/ Responsive parenting intervention after identification of hearing loss by Universal Newborn Hearing Screening: The concept of the Muenster Parental Programme	Reichmuth, Embacher, Matulat, Zehnhoff-Dinnesen ve Glanemann (2013)	Erken müdahale modülü olarak kullanılan Muenster Ebeveyn Programının etkinliğine yönelik bir çalışma	Almanya			
A27/ Parent Empowerment in Early Intervention Programmes of Children with Hearing Loss in Mumbai, India	Kulkarni ve Gathoo (2017)	50 ebeveyn 30 özel eğitimci	Hindistan	Ebeveyn katılımı, ebeveyn ihtiyacı	Anket	Nitel araştırma
A28/ Analysis of the effectiveness of an intervention program for families of children with hearing impairment	Lima, Souza, Santos, Carvalho ve Brazorotto (2018)	20 ebeveyn	Brezilya	Eğitim durumu, işitme cihaz tipi, sosyal destek kaynakları, ekonomik durum	Family Needs Inventory (FNI), Checking Family Interaction	Eşleştirilmiş örneklem t-testi, JT methodu
A29/ Enhancing Parent-Child Communication and Parental Self-Esteem With a Video-Feedback Intervention: Outcomes With Prelingual Deaf and Hard-of-Hearing Children	Lam-Cassettari, Wadnerkar-Kamble ve James (2015)	14 ebeveyn	Avustralya	Demografik özellikler, benlik saygısı	Emotional availability, Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES)	ANOVA
A30/ Hearing Impairment, Social Networks, and Coping: The Need for Families	Hintermair (2000)	317 ebeveyn	Almanya	Sosyal destek, çocuk işitme durumu, iletişim aracı	The Parenting Stress Index	ANOVA

with Hearing-Impaired Children to Relate to Other Parents and to Hearing-Impaired Adults						
A31/ Beliefs and Self-Efficacy of Parents of Young Children with Hearing Loss	Ambrose, Appenzeller, Mai ve DesJardin (2020)	72 ebeveyn	ABD	Demografik özellikler, İşitme cihaz kullanımı, ebeveyn inancı, ebeveyn bilgisi, ebeveyn güveni	Demographic Questionnaire, Scale of Parental Involvement and Self Efficacy-Revised (SPISE-R), Developmental Profile 3 (DP-3)	Eşleştirilmiş örneklem t-testi, nokta-çift serili korelasyon, Spearman korelasyon
A32/ Muenster Parental Programme empowers parents in communicating with their infant with hearing loss	Glanemann, Reichmuth, Matulat ve Zehnhoff-Dinnesen (2013)	29 ebeveyn	Almanya	Ebeveyn eğitimi, yaş, ebeveyn davranışları, iletişim becerileri	Muenster Ebeveyn Programı	Kolmogorov-Smirnov, t-testi, Wilcoxon, Mann Whitney testleri
A33/ Mothers' Involvement in Early Intervention for Children With Hearing Loss	Ingber, Al-Yagon ve Dromi (2010)	114 anne-çocuk	İsrail	Anne dışsal değişkenler (kaygı, merak, öfke, motivasyon), ebeveyn katılım	State-Trait Personality Inventory, Family Orientation of Community and Agency Services, Questionnaire on Resources and Stress, Social Contacts and Social Support Scale, Family Involvement in Early Intervention Questionnaire	Ki-kare testi
A34/ Interventions on parenting styles of hearing parents parenting children with a hearing loss: a scoping review	Davids, Roman ve Schenck (2018)	İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveynlik stillerini ele alan çalışmalar	Güney Afrika	Ebeveyn bilgisi, ebeveyn katılımı, ebeveyn desteği, ebeveyn ihtiyaçları	Literatür tarama	Nitel Araştırma
A35/ İşitme Kayıplı Çocuğu Olan Bir Annenin Aile Eğitimi Sürecinin İncelenmesi	Turan, Koca ve Uzuner (2019)	1 anne	Türkiye	Aile eğitimi uygulama süreci, Annenin gelişimi, Eğitiminin değişimi	Aile eğitimi video kayıtları, Anne ile yapılan iki görüşmenin video kaydı, Eğitim değerlendirme toplantısının ses kaydı, Geçerlik-güvenirlilik toplantısının ses kaydı, Eğitim planı, Araştırmacı	Tümevarımsal Analiz

A36/ İşitme Kayıplı Çocuğu Olan Bir Ailenin Aile Eğitimi Sürecinin İncelenmesi	Koca (2016)	1 anne ve kızı	Türkiye	Aile eğitimi uygulama süreci, Eğitiminin değışimi, Annenin değışimi, Çocuğun değışimi	günlükleri, Annenin mektubu Video kayıtları, araştırmacı günlükleri, çocuğun aile eğitimi dosyası, odyoloji dosyası, çocuğun odyogramı, uzman psikolog tarafından hazırlanmış raporların incelenmesi, anne ile yapılan görüşmeler, annenin mektubu ve kaynak taraması	Eylem Araştırması
A37/ Çok İleri Dereceli İşitme Kayıplı Çocuğu Olan İşiten Bir Annenin Etkileşim Davranışlarının Aile Eğitimi Bağlamında İncelenmesi	Mustul (2015)	1 anne ve çocuk	Türkiye	Annenin etkileşim davranışları, aile eğitimi uygulama süreci	Gözlemler, görüşmeler, ses kayıtları, araştırmacı günlükleri, kontrol listeleri ve çeşitli belgeler	Eylem Araştırması
A38/ Aile Eğitiminin İşitme Engelli Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi	Yaşar (2021)	54 katılımcı	Türkiye	Cinsiyet, erken tanı ve cihazlama, sosyoekonomik düzey, aile eğitim durumu	Türkçe Erken Dil Gelişim Testi (TEDİL)	Paried Sample T-testi, Wilcoxon test, Independent sample t-test, ANOVA
A39/ İşitme Kayıplı Çocukların Dil Gelişimlerinin Desteklenmesine Yönelik Aile Gereksinimlerinin Belirlenmesi	Kılıç (2020)	15 ebeveyn yarı yapılandırılmış, 172 ebeveyn anket katılımı	Türkiye	Ailenin demografik özellikleri, çocuğun demografik özellikleri	Katılımcı bilgi formu, İşitme Kayıplı Çocukların Dil Gelişimine Yönelik Aile İhtiyaçları Anketi, yarı-yapılandırılmış görüşmeler, Yansıtımlı araştırmacı günlüğü, ses kayıtları,	Tümevarımsal analiz ve betimsel analiz
A40/ Aile Eğitime Devam Eden İşitme Kayıplı Çocuk Babalarının Babalık Deneyimlerine İlişkin Algılarının İncelenmesi	Acar (2017)	7 baba	Türkiye	Demografik özellikler, babalık deneyimi algısı, aile eğitime yönelik algısı	Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, yansıtımlı araştırmacı günlükleri, doküman incelemesi	Nitel araştırma
A41/ İşitme Engelli Çocukları Olan Ailelerin	Ünlü (1986)	30 aile	Türkiye	Aile eğitimi, yaş, cinsiyet, çocuğa	Anket, Geliştirilen ön test, radyo programı, basılı materyal kitapçık,	Deneysel araştırma

Uzaktan Öğretim ile Eğitilmesi				iletişim becerisi kazandırma, işitme engelinin oluşma zamanı, işitme derecesi, işitme cihazının olup olmayışı, işitme engelinin nedeni, okul durumu, ilgi alanları, kardeş durumları, anne babaların eğitim düzeyleri, anne babaların meslekleri, akrabalık dereceleri, anne babanın engele olan tutumu, anne babanın engeli kabul etme durumu,	televizyon programı, son test	
A42/ İşitme Kayıplı Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Aile Eğitim Programı Uygulaması ve Programın Ebeveynler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi	Kızıлтаş (2023)	10 ebeveyn	Türkiye	Çocuk gelişimi, işitme fonksiyonu, odyolojik değerlendirme yöntemleri, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslekleri, günlük çalışma süresi ve gelir durumu,	Aile Eğitimi Programı Değerlendirme Formu	Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi
A43/İşitme Kayıplı Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarına İlişkin Gereksinimler ve	Bekar, Uzuner ve Çolaklıoğlu (2021)	11 anne	Türkiye	Yaş, eğitim, meslek, çocuk sayısı, işitme kayıplı çocuk	Yarı yapılandırılmış, Görüşme, Araştırmacı günlüğü, Doküman incelemesi	Betimsel Durum Çalışması

Destekler Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi				sayısı, eşinin yaşı, eşinin eğitimi, eşinin mesleği çocuklarının işitme kaybı derecesi, koklear implant ameliyatı yaşı		
A44/ İşitme Kayıplı Çocuğu Olan Bir Annenin Etkileşim Davranışlarının Aile Eğitimi Bağlamında İncelenmesi	Mustul, Turan ve Uzuner (2016)	1 anne ve çocuk	Türkiye	Aile eğitim süreci, annenin davranışlarındaki değişim, annenin etkileşim davranışları	Ses kayıtları, aile eğitimi seans planları, araştırmacı günlükleri	Eylem Araştırması
A45/ İşitme Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Gereksinimlerine Yönelik Destek Hizmetleri ve Eğitim Programları	Cengiz, Beycioğlu, Soyer ve Akgül (2016)		Türkiye			Durum çalışması
A46/ İşitme Kaybıyla Birlikte Görülen Yetersizliği Olan Çocukların Annelerinin Aile Yaşam Kaliteleriyle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi	Şakar (2021)	7 anne	Türkiye	İşitme kaybıyla birlikte görülen yetersizlik durumu, yaşam kaliteleri, bireysel ve toplumsal beklentiler, yaş, meslek, aile tipi, çocuk sayısı, çocuğun yaşı,	Gözlem, görüşme, belge inceleme, yansıtımlı araştırma günlüğü	Olgubilim araştırması, İçerik analizi
A47/ Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Okul Öncesi Dönemde Destek Hizmet Sürecine Aile Katılımı: İşitme Kayıplı Bir Çocuk	Tutuk (2018)	1 öğrenci ve birincil derece bakıcıları	Türkiye	Öğrenciye ait demografik bilgiler, birincil derece bakıcılarına ilişkin demografik bilgiler, mesleki bilgiler,	Gözlemler, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler, belgeler, araştırmacı günlüğü, katılımcı bilgi formu	Tek durum çalışması, tümevarımsal analiz

Şekil 2. Çalışmaların yurt içi/yurt dışı alan yazın dağılımı

	N*
Yurt içi alan yazın	16
Yurt dışı alan yazın	34

*Araştırma sayısı

Şekil 2’de yurt içi ve yurt dışı alan yazına göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre işitme engelli çocukların ailelerine yönelik yapılan uygulamaların ve ihtiyaç belirleme çalışmalarının 16’sı yurt içi alan yazın, 34’ü yurt dışı alan yazın içerisinde yer almaktadır.

Şekil 3. Çalışmaların yapıldığı ülkelere göre dağılımı

Ülke	N*
Türkiye	19
ABD	10
Almanya	4
Avustralya	3
Güney Afrika	3
Çin	2
İsrail	2
Brezilya	2
Tayvan	1
Rusya	1
Kanada	1
Hindistan	1

*Araştırma sayısı

Şekil 3’te çalışmaların yapıldığı ülkelerin dağılımına yer verilmiştir. Buna göre erişilen çalışmaların 19’u Türkiye, 10’u ABD, 4’ü Almanya, 3’ü Avustralya, 3’ü Güney Afrika, 2’si Çin, 2’si İsrail, 2’si Brezilya, 1’i Tayvan, 1’i Rusya, 1’i Kanada, 1’i ise Hindistan’da çalışılmıştır.

Şekil 4. Araştırmaların içeriklerinin dağılımı

Araştırma içeriği	N*
Mevcut aile eğitimi programlarının incelendiği çalışmalar	15
Yeni bir aile eğitimi içeren çalışmalar	20
Ailelerin ihtiyaçlarını ele alan çalışmalar	8
Diğer değişkenleri ele alan çalışmalar	7

*Araştırma sayısı

Şekil 4’ te araştırmaların içeriğinin dağılımı bulunmaktadır. Tabloya göre erişilen çalışmalardan 15’ i mevcut aile eğitimi programlarını ele alırken, 20’ si yeni bir aile eğitimi çalışması ortaya koymuştur. 8 çalışmanın ailelerin ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik, 7 çalışmanın da farklı ve çeşitli değişkenler ile yapıldığı görülmektedir.

Şekil 5. Çalışmaların yapıldıkları yıllara göre dağılımı

Çalışmaların yapıldığı yıl aralığı	N*
1986-1995	4
2000-2010	6
2011-2016	14
2017-2023	26

*Araştırma sayısı

Şekil 5' te çalışmaların yıllara göre dağılımı yer almaktadır. Tablo incelendiğinde bu çalışmada; 1986-1995 yılları arasında yapılmış 4, 2000-2010 yılları arasında yapılmış 6, 2011-2016 yılları arasında yapılmış 14, 2017-2023 yılları arasında yapılmış 26 çalışmanın yer aldığı görülmektedir.

Şekil 6. Çalışma türlerine göre dağılımı

Çalışma Türü	N*
Makale	38
Yüksek Lisans Tezi	10
Doktora Tezi	2

*Araştırma sayısı

Şekil 6' da çalışmaların türlerine göre dağılımı yer almaktadır. Tablo incelendiğinde 38 çalışmanın makale, 10 çalışmanın yüksek lisans tezi, 2 çalışmanın ise doktora tezi olduğu görülmektedir.

Şekil 7. Çalışmada incelenen değişkenler

Değişkenler	N*
Demografik (Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ekonomik düzey)	19
Odyolojik öykü (Tanı yaşı, cihaz türü, kullanıma başlama yaşı)	12
Bilgi kaynakları	7
Aile eğitim süreci	7
İletişim becerileri	6
Sosyal destek kaynakları	5
Ebeveyn katılım	3
Ebeveyn yeterliliği	2
Aile stres düzeyi	1

*Araştırma sayısı

Şekil 7'de çalışmalarda incelenen değişkenler yer almaktadır. Buna göre en fazla cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ekonomik düzey vb. demografik değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Bunu sırasıyla odyolojik öykü, bilgi kaynakları, aile eğitim süreci, iletişim becerileri, sosyal destek kaynakları, ebeveyn katılım ve ebeveyn yeterliliği değişkenleri izlemektedir. Ayrıca sözü edilen değişkenlerin yanı sıra 8 farklı değişken ele alınmıştır. Elde edilen verilere bakıldığında en çok ebeveynlerin demografik özellikleri ve çocuğun odyolojik öyküsü ele alındığı, çeşitli değişkenler ile destekleyerek değerlendirildiği görülmektedir.

3.1 Çalışmaların Konu Başlıklarına Göre Değerlendirilmesi

Çalışmalar konu başlıkları bakımından incelendiğinde çalışmaların mevcut aile eğitimi programlarının etkililiğini inceleyen çalışmalar, yeni bir aile eğitim programı oluşturulan çalışmalar, var olan durumu saptamaya yönelik çalışmalar, ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalar, ebeveynlerin yanında araştırmacıların da dahil edildiği çalışmalar, tek ebeveynle veya bakım verenle yürütülen çalışmalar gibi başlıklarda ayrıldığı görülmektedir.

Çalışmaların 15'inde mevcut bir aile eğitiminin etkililiği incelenmiş ve süreç değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu aile eğitimlerinin hem ebeveyn hem çocuk ve bazı çalışmalarda da katılımcılar üzerindeki değişimine odaklanılmıştır. Aile eğitim süreçleri incelenirken aile eğitim uygulama döngüleri dikkate alınarak ilerlenmiştir (Eğitime hazırlık, uygulama, değerlendirme). A35 kodlu çalışmada mevcut bir aile eğitiminin etkili incelenmiş ve sonucunda hem annede hem de araştırmacıdaki değişimler gözlemlenmiştir. On oturumluk eğitim sonrasında annenin tutumlarında olumlu bir artış gözlemlenmiştir. Benzer bir süreç izlenen A 36, A37, A40, A 44 ve A48 kodlu çalışmalarda da benzer bulgulara rastlanmıştır. A24 kodlu çalışmada da aile odalı erken müdahale eğitiminin etkililiği incelenmiş ve çocukların iletişim becerilerinin gelişmesinde ve ebeveynlere ihtiyaçları doğrultusunda bilgi verilmesinde etkili olduğu saptanmıştır.

Çalışmaların 20'sinde yeni bir aile eğitim uygulaması geliştirilmiş ve bu eğitimlerin etkililiği incelenmiştir. A14 kodlu çalışmada orta ve ağır işitme engelli çocukların ailelerine yönelik iletişim tedavisi uygulaması geliştirilip; uygulamaya katılan çocukların anlamlı olarak daha fazla kazanım kazandığı görülmüştür. A15 kodlu çalışmada evde iletişimi geliştirmek için bir model geliştirmiş ve sahada test edilmiştir. A41 kodlu çalışmada çocuğa iletişim becerisi kazandırma üzerine uzaktan eğitim yöntemi ile bir program geliştirilmiş ve bunun etkililiği incelenmiştir. Yapılan uzaktan eğitim sonunda iletişim becerisi kazandırma noktasında eğitimin olumlu katkıları olduğu saptanmıştır.

Ailelerin gereksinimlerinin belirlendiği, destek kaynaklarının neler olduğunun değerlendirildiği 8 çalışmada erken müdahale sürecindeki bilgilendirmeler, sosyal- duygusal destek kaynakları, profesyonel görüşleri, maddi destek kaynakları, cihazlandırma sürecindeki yönlendirmeler gibi gereksinimler saptanmıştır. A20 kodlu çalışmada işitme kaybı olan çocuğa sahip ailelerin kendileri gibi işitme kaybı çocuğa sahip ailelerle görüşmeyi daha çok tercih ettikleri sonucu elde edilmiştir. A30 kodlu çalışmada da benzer bir bulgu olarak, diğer ebeveynlerle sık sık görüşen ebeveynler, çocuklarıyla sıcak, kabul eden, güvene dayalı bir ilişki içinde oldukları saptanmıştır. A21 kodlu çalışmada ise ebeveynlerin profesyonellerin görüşlerini içselleştirdiği görülmektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen A43 kodlu çalışmada ise ailelerin destek aldıkları kaynakların yakın çevreleri, uzmanlar, internet, devlet ve çocuğu işitme kayıplı olan diğer aileler olduğu görülmüştür. Annelerin beklentileri, yoğun olarak maddi gereksinimlerine yönelik devlet desteğinin artması yönündedir. A50 kodlu çalışmada ise üniversite mezunu, geliri asgari ücret üstü, orta sosyoekonomik düzeydeki, erkek çocuk sahibi ve bir çocuk annelerinin sosyal destek puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

3.2 Çalışmaların Teknik Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

Bu çalışma sürecinde incelenen kaynakların 15' inde işitme engelli çocukların ailelerine yönelik yapılan mevcut çalışmalar incelenmiş, bazı çalışmalarda mevcut çalışmaların etkililik düzeyinin belirlenmesi hedeflenmiştir. İncelenen 50 çalışmadan 20'si işitme engelli çocukların ailelerine yönelik yeni birer aile eğitimi programı ortaya koymuştur. 8 çalışma işitme engelli çocuğa sahip ailelerin çeşitli alanlardaki ihtiyaçlarını ele alırken; 7 çalışmada da işitme engelli çocuğu olan ailelere yönelik çeşitli değişkenler ile çalışılmıştır. Bahsedilen 7 çalışmanın 4'ü ailelerin, mevcut çalışmalara katılımını ele alan çalışmalardır.

Çalışmada incelenen aile eğitimi çalışmalarının süreleri en uzun 1 yıl, en kısa 5 saat sürmektedir. A1 kodlu çalışma, haftada 5 gün, günde 8 saat eğitim içeren ve 1 yıl boyunca uygulanan bir çalışma olması ile, bu çalışmada yer alan en uzun soluklu çalışma olmuştur. Ele alınan diğer çalışmalar genellikle 4-10 oturum arasında uygulanmaktadır. Oturum süreleri ise 40-120 dakika arasında değişim göstermektedir. A15, A29 kodlu çalışmalarda uygulama materyali olarak video kayıtları kullanılmış; video içerikleri, videolar hazırlanmadan önce yapılan ebeveyn ihtiyacı ölçme çalışmaları sonuçları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

Çalışmalar, örneklemi bakımından incelendiğinde; çalışmaların genel çoğunluğunun işitme engelli çocuğa sahip olan ebeveynler örneğinde yapıldığı, bazı çalışmaların örneklemelerinde işitme engelli çocuklar, öğretmenler, alanda çalışan uzmanlar, tıp doktorları ve odyometristlerin yer aldığı görülmektedir. Ek olarak A10, A33, A35, A36, A37, A43, A44, A46, A50 kodlu çalışmaların örneklemelerini sadece kadın ebeveynler, A22 ve A40 kodlu çalışmaların örneklemelerini sadece erkek ebeveynler oluşturmaktadır. Bu durumda yapılan çalışmalarda annelerin işitme engelli çocuklara birincil bakım veren olarak görülmesi ile birlikte çalışmaların annelere yönelik yoğunlaştığı, babalara yönelik yapılan çalışmaların oldukça az ve kısıtlı olduğu söylenebilir.

3.3 Çalışmaların Bazı Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi

İşitme engelli çocukların ebeveynlerine yönelik müdahale ve araştırmalar ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde yaş, cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzeyleri ve anne-baba katılımları değişkenlerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda incelenen araştırmalarda genel olarak 24-55 yaş aralığı ebeveynlerden oluştuğu, cinsiyet yönünden incelendiğinde kadın katılımcıların erkeklere oranla daha çok çalışmalarda bulunduğu görülmektedir.

A21 ve A31 kodlu çalışmalarda anne-baba katılım oranları yüksek düzeyde sadece kadınların katılım gösterdiği dikkat çekmektedir. A22 kodlu çalışmanın sadece babalara yönelik olması, baba katılımının farklı değişkenleri ile çalışılması anlamlı farklar ortaya çıkarmıştır. Babaların katılımı ile baba tarafından algılanan ebeveynlik öz yeterliliği arasında yüksek pozitif korelasyonlar; ebeveyn katılımı ile babaların mesleki statüsü ve çalışma saatleri arasında negatif korelasyonlar ortaya çıkmıştır. Baba katılımının az olması, yüksek statülü işlerde çalışan babaların işlerinde başarılı olmak için önemli ölçüde zaman ve enerji harcamaları gerektiği bu nedenle çocuklarına daha erişilebilir olmaları ile açıklanabilir. Hakoama ve Ready (2011) yapmış olduğu çalışmada A22 kodlu çalışma ile tutarlılık göstererek daha düşük statüye sahip babaların çocuklarla daha fazla ilgilendiği görülmüştür.

A25 kodlu çalışmada incelenen işitme kaybı olan dil çıktılarının eğitim düzeyi ile olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiş; anne eğitim düzeyinin dili anlama sonucu üzerindeki

etkisine tamamen baba eğitim düzeyi aracılık etmiştir. Yüksek eğitime sahip olan ebeveynler, çocukların dil performansını güçlü bir şekilde etkileyen daha zengin kelimeler ve daha karmaşık dil bilgisi kullanma eğiliminde olduğu görülmüştür. A22 ve A25 kodlu çalışmalarda eğitim düzeyinin ve yüksek statülü bir meslek sahibi olmanın çocuklara olumlu etkisini gösterirken A7, A24, A31, A32 ve A42 kodlu araştırmalara bakıldığında katılımcıların eğitim düzeyi daha orta ve düşük bireylerden oluşmaktadır. Ancak, uygulanan aile eğitimi programı sonucunda ebeveynlerin eğitim durumlarıyla eğitimden sağladıkları yarar arasında pozitif korelasyon olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. A42 kodlu araştırmada eğitim düzeyi düşük ebeveynlerin, eğitim durumu yüksek olan bireylere göre eğitim alma isteği ve eğitim programından elde ettikleri kazanımlar açısından daha başarılı oldukları belirlenmiştir.

Bir diğer değişken olan sosyoekonomik durum A49 kodlu çalışmada ailelerin yaşamış oldukları süreçte psikolojik ve ekonomik olarak desteklenmeye ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. A50 kodlu çalışmada işitme engelli çocukların, cihaz kullanmaları, cihazların çok pahalı oluşu ailelerin ekonomik olarak zorlanmalarına neden olmaktadır. Yine işitme engelli ve dil-konuşma bozukluğuna sahip çocuğu olan ailelerin çeşitli eğitim araç gerecine ihtiyaçlarının olması ve bu araç gereçlerin pahalı olması, ailelerin ekonomisini etkilemektedir. A6 kodlu çalışmada ailelerin işitme cihazları ve eğitim masrafları ile ilgili büyük bir zorluk ve kaygı yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

A50 kodlu çalışmada üniversite mezunu, geliri asgari ücret üstü, orta sosyoekonomik düzeydeki ailelerin sosyal destek puanlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Yine öğrenim düzeyinin artmasına bağlı olarak annelerin çocukları için bilgi kaynaklarını araştırabilme imkânlarının artması, çocuklarının sağlık ve eğitimleri için daha fazla kaynak ayırmaları sosyal destek algılarının yüksek olmasını sağlayabilir. Annelerin öğrenim düzeyinin artması ile çocuklarını kabullenmelerinin daha kolay olabileceği de söylenebilir. A30 kodlu çalışmada diğer ebeveynlerle sık sık görüşen ebeveynler, çocuklarıyla sıcak, kabul eden, güvene dayalı bir ilişki içinde olduklarının kanıtlarını göstermektedirler.

4. Sonuç

İşitme engelli çocukların ebeveynlerine yönelik yapılan aile uygulamalarının içeriği incelendiğinde uygulamaların sıklıkla erken dönemi ele aldığı ve ebeveyn desteklenmesi, iletişim becerilerinin artırılması, ebeveyn algılarının iyileştirilmesi, çocuğun ve ebeveynin uyum becerilerinin artırılması, ebeveynin bilgi kaynaklarının artırılması gibi konularda destek sağlanması hedeflenerek hazırlandığı görülmektedir. İşitme kaybının erken dönemde tanınmasının ve uygun müdahaleler sağlanmasının ardından çocukların normal dil gelişimine yakın bir gelişim seyrettikleri gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda ebeveynlere çocuklarının eğitimi ve desteklenmesi konusunda düşen rol oldukça büyüktür. İncelenen çalışmalar işiten ebeveynlerin, işitme engeli yaşayan çocukları ve ihtiyaç duyulan eğitim süreci hakkında bilgi almak için tıp doktorlarına, odyologlara ve dil konuşma terapistlerine başvurduğunu ortaya koymaktadır. Temel ve teorik bilgileri doktor, odyolog ve konuşma terapistlerinden edinen ebeveynler, sosyal ihtiyaçlarını yine işitme engeli yaşayan çocukların ebeveynleri ile karşılamayı tercih etmektedir. Bu çalışmada incelenen ihtiyaç belirleme çalışmaları ebeveynlerin; çocuklarının eğitimi boyunca uzun vadede maddi, manevi, psikososyal ihtiyaçlarının arttığını göstermektedir. Çalışmada ele alınan aile eğitim programlarının birçoğu öncelikle ailelere çeşitli alanlarda ihtiyaç belirleme çalışmalarının uygulanması ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen uygulamaları içermektedir.

Değerlendirilen çalışmaların büyük çoğunluğunun işlevsel bulunduğu ve kendinden sonraki çalışmalara öncülük edecek veriler taşıdığı görülmüştür.

Çalışmaların yıllara göre dağılımına baktığımızda 1980' li yılların ikinci yarısından itibaren işitme engelli çocukların ailelerine yönelik çalışmaların yapılmaya başlandığı, çeşitli uygulamaların geliştirildiği görülmektedir. Bu çalışmada ele alınan çalışmaların yarısından fazlasının geçtiğimiz son altı yılda yapılmış olması dikkat çekici bir nokta olmuştur.

İşitme engelli çocuğu olan aileler için hazırlanacak destek ve eğitim programlarında ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi, ailenin katılımını ve programın başarısını artırmada etkili olacağı belirtilmektedir. Ülkemizde bu aileleri bilgilendirme ve yönlendirme hizmetlerinin sınırlı olması nedeniyle yapılan araştırmalar, ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması; streslerini azaltacağını, durumu kabullenmelerini kolaylaştıracağını ve çocuğun eğitimine daha çok katkı sağlayacağını düşünülmektedir.

Çalışmalara daha çok annelerin katılım sağladığı gözlemlenmiş ve bu konuda annelerin, bakım desteği algılarının güçlendirilmesi için aile içinde görev paylaşımının yapılmasına yönelik programlar hazırlanabilir, anne, eş ve çocuk arasında iş birliğinin artması annenin destek algısını güçlendirebilir.

Türkiye'de yapılan araştırmalara bakıldığında işitme kayıplı çocuklara yönelik aile eğitimi alanında çok az teorik ve uygulamalı araştırma olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, giderek daha fazla sayıda işitme kayıplı çocuğa erken teşhis ve tedavi uygulanmakta ve bu alanda özel eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmaların artırılması aile merkezli eğitimlerin çeşitli yönleriyle incelenmesi ve erken müdahale programlarının geliştirilmesi önerilebilir.

Kaynakça

Acar, F. M. (2017). *Aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Ahlert, I. A. (2009). *A programme to enhance resilience in families in which a child has a hearing loss* (Doctoral dissertation, Stellenbosch: University of Stellenbosch).

Aile Bakanlığı. (2014). Aile Eğitim Rehberi: İşitme Engelli Çocuklar. Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/5633/isitme-engelli-cocuklar-aile-egitim-rehberi.pdf>

Alduhaim, A., Purcell, A., Cumming, S., Doble, M. (2021). A new training package (3Cs: Connect, Communicate and Collaborate) for improving family responsive service delivery in early intervention for children with hearing loss: A proof of concept study. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 140, 110484.

Ambrose, S. E., Appenzeller, M., Mai, A., & DesJardin, J. L. (2020). Beliefs and self-efficacy of parents of young children with hearing loss. *Journal of early hearing detection and intervention*, 5(1), 73.

American-Speech-Language-Hearing Association. (1994). Service provisions under the Individuals With Disabilities Education Act-Part H, as amended (IDEA-Part H) to children who are deaf and hard of hearing ages birth to 36 months. *Asha*, 36, 117-121.

Aydemir, C., & Zinciroğlu, A. (2004). Yenidoğan bebeklerde işitme tarama testleri. *Sted*, 13, 418-421.

Baş, N. (2017). *Yenidoğan işitme tarama sonrası tanı, cihazlandırma ve aile eğitim programlarına y6nlendirme s6recinin incelenmesi* (Y6ksek Lisans Tezi). Anadolu 6niversitesi Eğitim Bilimleri Enstit6s6, Eskişehir. Erişim adresi: <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/3974/434629.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Bekar, R., Uzuner, Y., & 6olaklıoğlu, O. (2021). İşitme kayıplı 6ocuğu olan annelerin 6ocuklarına ilişkin gereksinimler ve destekler hakkındaki g6r6şlerinin incelenmesi. *Ankara 6niversitesi Eğitim Bilimleri Fak6ltesi 6zel Eğitim Dergisi*, 22(1), 31-59.

Bertram, B., P6d, D. (1995). Importance of auditory-verbal education and parents' participation after cochlear implantation of very young children. *The Annals of Otolaryngology, Rhinology & Laryngology. Supplement*, 166, 97-100.

Brooks, B. M. (2017). *Applying andragogical principles to real-time embedded parental coaching when helping their children with hearing loss to talk* (Doctoral dissertation, Lindenwood University).

Canen, L. (2017). *İşitme engellilere bas frekansların titreşimleri ile ritim 6đretim metodu* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstit6s6).

Cengiz, D. U, Beycioğlu, B. N., Soyer, 6. Ve Akg6l, F. (2016). İşitme Engelli 6ocuğu Sahip Ailelerin Gereksinimlerine Y6nelik Destek Hizmetleri ve Eğitim Programları. *1.Uluslararası Kadın ve 6ocuk Sağlığı ve Eğitimi Kongresi*, Kocaeli.

Chen, P. H. & Liu, T. W. (2021). Does parental education level matter? Dynamic effect of parents on family-centred early intervention for children with hearing loss. *International Journal of Disability, Development and Education*, 68(4), 457-478.

Costa, E. A., Day, L., Caverly, C., Mellon, N., Ouellette, M., Wilson Ottley, S. (2019). Parent-child interaction therapy as a behavior and spoken language intervention for young children with hearing loss. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 50(1), 34-52.

Davids, R. S., Roman, N. V. & Schenck, C. J. (2018). Interventions on parenting styles of hearing parents parenting children with a hearing loss: A scoping review. *Deafness & Education International*, 20(1), 41-58.

Decker, K. B., Vallotton, C. D., & Johnson, H. A. (2012). Parents' communication decision for children with hearing loss: sources of information and influence. *American annals of the deaf*, 157(4), 326-339. <https://doi.org/10.1353/aad.2012.1631>

Guo, S., Chen, J., Yu, B., Jiang, Y., Song, Y., Jin, Y. (2019). Knowledge, attitude and practice of child sexual abuse prevention among parents of children with hearing loss: a pilot study in Beijing and Hebei Province, China. *Journal of child sexual abuse*, 28(7), 781-798.

Glanemann, R., Reichmuth, K., Matulat, P. & am Zehnhoff-Dinnesen, A. (2013). Muenster Parental Programme empowers parents in communicating with their infant with hearing loss. *International journal of pediatric otorhinolaryngology*, 77(12), 2023-2029.

Henderson, R. J., Johnson, A., Moodie, S. (2014). Parent-to-parent support for parents with children who are deaf or hard of hearing: A conceptual framework. *American Journal of Audiology*, 23(4), 437-448.

Hintermair, M. (2000). Hearing impairment, social networks, and coping: The need for families with hearing-impaired children to relate to other parents and to hearing-impaired adults. *American annals of the Deaf*, 145(1), 41-53.

Ingber, S., Dromi, E. (2010). Actual versus desired family-centered practice in early intervention for children with hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 15(1), 59-71.

Ingber, S., Al-Yagon, M. & Dromi, E. (2010). Mothers' involvement in early intervention for children with hearing loss: The role of maternal characteristics and context-based perceptions. *Journal of Early Intervention*, 32(5), 351-369.

Ingber, S. & Most, T. (2012). Fathers' involvement in preschool programs for children with and without hearing loss. *American Annals of the Deaf*, 157(3), 276–288

Jackson C. W. (2011). Family supports and resources for parents of children who are deaf or hard of hearing. *American annals of the deaf*, 156(4), 343–362. <https://doi.org/10.1353/aad.2011.0038>

Kargin, T. (2004). Effectiveness of a family-focused early intervention program in the education of children with hearing impairments living in rural areas. *International Journal of Disability, Development and Education*, 51(4), 401-418.

Kılıç, M. (2020). *İşitme kayıplı çocukların dil gelişimlerinin desteklenmesine yönelik aile gereksinimlerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir

Kızıлтаş, M. (2023). *İşitme kayıplı bireylerin ebeveynlerine yönelik aile eğitim programı uygulaması ve programın ebeveynler üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Konya.

Koca, A. (2016). *İşitme kayıplı çocuğu olan bir ailenin aile eğitimi sürecinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Kulkarni, K. A. & Gathoo, V. S. (2017). Parent empowerment in early intervention programmes of children with hearing loss in Mumbai, India. *Disability, CBR & Inclusive Development*, 28(2), 45-58.

Lam-Cassettari, C., Wadnerkar-Kamble, M. B. & James, D. M. (2015). Enhancing parent–child communication and parental self-esteem with a video-feedback intervention: outcomes with prelingual deaf and hard-of-hearing children. *Journal of deaf studies and deaf education*, 20(3), 266-274.

Lima, M. C. D. O., Souza, A. S. D., Santos, I. R. D. D., Carvalho, W. L. D. O., & Brazorotto, J. S. (2019, June). Analysis of the effectiveness of an intervention program for families of children with hearing impairment. In *CoDAS* (Vol. 31). Sociedade Brasileira de Fonoaudiologia.

Lund, E. (2018). The effects of parent training on vocabulary scores of young children with hearing loss. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 27(2), 765-777.

Maluleke, N. P., Khoza-Shangase, K., Kanji, A. (2021). An integrative review of current practice models and/or process of family-centered early intervention for children who are deaf or hard of hearing. *Family & Community Health*, 44(1), 59-71.

Molchanova L. N. & Chekanova, A. V. (2018). Development of Parental Competence Through Psychological and Pedagogical Support for Families in the Upbringing of Hearing-Impaired Children. *Psychology in Russia: State of the Art*, 11 (4), 223-238.

Moeller, M. P., Carr, G., Seaver, L., Stredler-Brown, A., Holzinger, D. (2013). Best practices in family-centered early intervention for children who are deaf or hard of hearing: An international consensus statement. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 18(4), 429-445.

Munoz, K., Nelson, L., Blaiser, K., Price, T., Twohig, M. (2015). Improving support for parents of children with hearing loss: Provider training on use of targeted communication strategies. *Journal of the American Academy of Audiology*, 26(02), 116-127.

Mustul, E. (2015). *Çok ileri dereceli işitme kayıplı çocuğu olan işiten bir annenin etkileşim davranışlarının aile eğitimi bağlamında incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Mustul, E. E., Turan, Z., & Uzuner, Y. (2016). İşitme kayıplı çocuğu olan bir annenin etkileşim davranışlarının aile eğitimi bağlamında incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(01), 1-22.

Pınar, E. G. E. (2006). Farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(02), 1-28.

Prado, M. D. C. R. D. (2017). *Treinamento de habilidades sociais educativas com mães de pré-adolescentes com deficiência auditiva: uma proposta de intervenção* (Doctoral dissertation, Universidade de São Paulo).

Reichmuth, K., Embacher, A. J., Matulat, P., Zehnhoff-Dinnesen, A. & Glanemann, R. (2013). Responsive parenting intervention after identification of hearing loss by Universal Newborn Hearing Screening: The concept of the Muenster Parental Programme. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 77(12), 2030-2039.

Roberts, M. Y. (2019). Parent-implemented communication treatment for infants and toddlers with hearing loss: A randomized pilot trial. *Journal of speech, language, and hearing research*, 62(1), 143-152.

Sevinç, Ş., Şenkal, Ö. A. (2021). Parent participation in early intervention/early childhood hearing impairment program. *Nigerian journal of clinical practice*, 24(2), 254-261.

Şakar, M. (2021). *İşitme kaybıyla birlikte görülen yetersizliği olan çocukların annelerinin aile yaşam kaliteleriyle ilgili görüşlerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Turan, Z. (2010). İşitme kayıplı çocuklarda doğal işitsel-sözel yaklaşımla sürdürülen bir aile eğitimi çalışmasının incelenmesi.

Turan, Z., Koca A. ve Uzuner, Y. (2019). İşitme kayıplı çocuğu olan bir annenin aile eğitimi sürecinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 93-117.

Tutuk, H. C. (2020). *Özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde okul öncesi dönemde destek hizmet sürecine aile katılımı: İşitme kayıplı bir çocuk ve ailesi* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

-
- Ünlü, S. (1986). *İşitme engelli çocukları olan ailelerin uzaktan öğretim ile eğitilmesi*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yaşar, E. (2021). *Aile eğitiminin işitme engelli çocukların dil gelişimine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Nevşehir.
- Yersel, B. Ö., & Durualp, E. (2019). İşitme engeli ve dil konuşma bozukluğu olan çocukların annelerinin sosyal destek algıları. *Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Yuen, S., Li, B., Tsou, Y. T., Meng, Q., Wang, L., Liang, W., Rieffe, C. (2022). Family systems and emotional functioning in deaf or hard-of-hearing preschool children. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 27(2), 125-136.
- Yucel, E., Derim, D., Celik, D. (2008). The needs of hearing impaired children's parents who attend to auditory verbal therapy-counseling program. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 72(7), 1097-1111.
- Watkins, S., Clark, T. C. (1988). A Model for Teaching Parents of Young Hearing-Impaired Children Total Communication in the Home Project RITCH. *American Annals of the Deaf*, 289-293.